SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 17. decembra 2009 *

V zadevi C-227/08,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Audiencia Provincial de Salamanca (Španija) z odločbo z dne 20. maja 2008, ki je prispela na Sodišče 26. maja 2008, v postopku

Eva Martín Martín

proti

EDP Editores SL,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi A. Tizzano (poročevalec), predsednik senata v funkciji predsednika prvega senata, A. Borg Barthet in M. Ilešič, sodnika,

* Jezik postopka: španščina.

generalna pravobranilka: V. Trstenjak,
sodna tajnica: M. Ferreira, glavna administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 12. marca 2009,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za EDP Editores SL J. M. Sanchez Garcia, odvetnik,

– za špansko vlado B. Plaza Cruz in J. López-Medel Bascones, zastopnika,

– za avstrijsko vlado C. Pesendorfer, zastopnica,

– za Komisijo Evropskih skupnosti R. Vidal Puig in W. Wils, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 7. maja 2009

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 4 Direktive Sveta z dne 20. decembra 1985 za varstvo potrošnika v primeru pogodb, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov (85/577/EGS) (UL L 372, str. 31, v nadaljevanju: Direktiva).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med podjetjem EDP Editores SL (v nadaljevanju: EDP) in E. Martín Martín, ker ta ni spoštovala obveznosti, ki jih je sprejela ob podpisu pogodbe, sklenjene na njenem domu s predstavnikom podjetja EDP.

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

3 V četrti, peti in šesti uvodni izjavi Direktive je navedeno:

„[…] posebna narava pogodb, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov prodajalca, [je] taka, da je praviloma prodajalec tisti, ki da pobudo za sklenitev pogodbe, na kar

potrošnik ni pripravljen ali česar ne sprejme; […] pogosto ne more primerjati kakovosti in cene ponudbe z drugimi ponudbami; […]

[…] potrošnik [bi moral] imeti za pravico do preklica pogodbe v najmanj sedmih dneh, da bi se mu tako omogočilo oceniti obveznosti, ki izhajajo iz pogodbe;

[…] treba [je] sprejeti ustrezne ukrepe za zagotovitev, da se potrošnika pisno obvesti o tem roku za premislek“.

4 Člen 1(1) Direktive določa:

„Ta direktiva se uporablja za pogodbe, ki se med trgovcem, ki dobavi blago ali opravi storitve, in potrošnikom sklenejo:

[…]

– med obiskom trgovca:

i) na potrošnikovem domu ali na domu drugega potrošnika;

[…]

če se obisk ne opravi na izrecno potrošnikovo željo.“

5 Člen 4 Direktive določa:

„V primeru poslov v smislu člena 1 se od trgovcev zahteva, da potrošnike pisno poučijo o njihovi pravici do preklica v roku iz člena 5, skupaj z imenom in naslovom osebe, zoper katero se pravica lahko uveljavlja.

Takšen pouk mora imeti datum in podatke, ki omogočajo identifikacijo pogodbe. Potrošniku se ga izroči:

(a) v primeru člena 1(1), ob sklenitvi pogodbe;

[…]

Države članice zagotovijo, da njihova nacionalna zakonodaja določa ustrezne ukrepe za varstvo potrošnikov v primerih, ko pouk iz tega člena ni bil dan.“

6 Člen 5 Direktive določa:

„1. Potrošnik ima pravico, da odstopi od pogodbe, tako da v roku, ki ni daljši od sedmih dni po prejemu pouka iz člena 4, pošlje pisno obvestilo po postopku, določenem v nacionalnem pravu. […]

2. Posledica obvestila je, da je potrošnik prost vseh obveznosti iz pogodbe, od katere je odstopil."

7 Člen 8 te direktive določa:

„Ta direktiva državam članicam ne preprečuje, da na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo bolj ugodne določbe za varstvo potrošnikov."

Nacionalna ureditev

8 Direktiva je bila v špansko pravo prenesena z zakonom 26/1991 z dne 21. novembra 1991 o pogodbah, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov (BOE št. 283 z dne 26. novembra 1991).

9 Člen 3 tega zakona določa:

„1. Pogodba ali ponudba za sklenitev pogodbe, urejeni v členu 1, mora biti sestavljena pisno v dveh izvodih, skupaj z dokumentom o preklicu, potrošnik pa ju mora lastnoročno datirati in podpisati.

2. Pogodbena listina mora tik nad prostorom za podpis potrošnika vsebovati v krepkem tisku jasno in natančno navedbo pravice potrošnika, da prekliče soglasje, kakor tudi navedbo pogojev in posledic izvajanja te pravice.

3. Dokument o preklicu mora vsebovati jasno razvidno navedbo ‚dokument o preklicu' ter ime in naslov osebe, ki ji mora biti poslan, kakor tudi elemente, ki omogočajo identifikacijo pogodbe in pogodbenih strank.

4. Po podpisu pogodbe podjetnik ali oseba, ki deluje za njegov račun, potrošniku vrne enega od dveh izvodov pogodbe ter dokument o preklicu.

5. Podjetnik mora dokazati, da so bile obveznosti iz tega člena izpolnjene."

10 Člen 4 zakona 26/1991 določa posledice nespoštovanja pogojev iz člena 3, in sicer:

„Če je bila pogodba sklenjena ali ponudba dana ob kršitvi zahtev iz prejšnjega člena, lahko potrošnik zahteva ugotovitev njene ničnosti.

Podjetnik se ne more v nobenem primeru sklicevati na ničnost, razen če je za neizpolnjevanje odgovoren samo potrošnik."

11 Člen 9 tega zakona določa:

„Potrošnik se ne more odpovedati pravicam iz tega zakona. Vendar se pogodbene določbe, ki so ugodnejše za potrošnika, štejejo za veljavne."

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

12 E. Martín Martín je 20. maja 2003 na svojem domu sklenila pogodbo s predstavnikom podjetja EDP, katere predmet je bil nakup 15 knjig, 5 DVD-jev in DVD-predvajalnika. Ti proizvodi so ji bili dobavljeni 2. junija 2003.

13 Ker podjetje EDP za dobavljeno blago ni prejelo plačila, je pri Juzgado de Primera Instancia numero Uno de Salamanca vložilo predlog za začetek postopka za izdajo plačilnega naloga proti E. Martín Martín, s katerim je zahtevalo plačilo zneska 1 861,52 EUR, povečanega za zakonske obresti in stroške.

14 Tožena stranka, ki ji je bilo s sodbo z dne 14. junija 2007 naloženo plačilo zahtevane vsote, je pri Audiencia Provincial de Salamanca vložila pritožbo.

15 Audiencia Provincial de Salamanca v predložitveni odločbi najprej meni, da bi bilo zadevno pogodbo mogoče razglasiti za nično, ker tožena stranka ni bila ustrezno poučena o svoji pravici do preklica soglasja v roku sedmih dni od dobave blaga ter o pogojih in posledicah uresničevanja te pravice. Vendar to sodišče poudarja, da se E. Martín Martín niti pri prvostopenjskem sodišču niti v pritožbenem postopku ni sklicevala na noben ničnostni razlog.

16 Vendar se – ob upoštevanju, da člen 4 zakona 26/1991 določa, da mora potrošnik zahtevati ugotovitev ničnosti pogodbe, sklenjene ob kršitvi pogojev iz člena 3 tega zakona, in da na podlagi španskega prava v civilnih postopkih na splošno velja načelo „dispozitivnosti“ („de justicia rogada“), po katerem sodišče ne more po uradni dolžnosti presojati dejstev, dokazov in zahtevkov, na katere se stranke niso sklicevale – Audiencia Provincial de Salamanca, da bi odločilo o pritožbi, vloženi zoper sodbo, izdano na prvi stopnji, sprašuje, ali mora upoštevati le razloge, navedene v okviru postopka z ugovorom in pritožbo, ali mu, nasprotno, določbe Direktive omogočajo, da po uradni dolžnosti odloči o morebitni ničnosti pogodbe.

17 V teh okoliščinah je Audiencia Provincial de Salamanca prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali se mora člen 153 ES v povezavi s členoma 3 ES in 95 ES, členom 38 Listine o temeljnih pravicah Evropske unije [razglašene 7. decembra 2000 v Nici (UL C 364, str. 1)] in z [Direktivo], natančneje, njenim členom 4, razlagati tako, da dopušča sodišču, pri katerem je bila vložena pritožba zoper sodbo, izdano na prvi stopnji, da pogodbo, za katero velja zgoraj navedena direktiva, razglasi za nično po uradni dolžnosti, če se toženi potrošnik na ničnost ni skliceval v okviru ugovora zoper predlog za začetek postopka za izdajo plačilnega naloga, na obravnavi ali v pritožbenem postopku?“

Vprašanje za predhodno odločanje

18 Audiencia Provincial de Salamanca v bistvu sprašuje, ali je treba člen 4 Direktive razlagati tako, da nacionalnemu sodišču dopušča, da po uradni dolžnosti presoja kršitev te določbe in da pogodbo, za katero velja ta direktiva, razglasi za nično, ker potrošnik ni bil poučen o svoji pravici do odstopa, čeprav se ta pred pristojnimi nacionalnimi sodišči na to ničnost ni nikoli skliceval.

19 Za odgovor na to vprašanje je treba najprej opozoriti, da pravo Skupnosti načeloma ne zahteva, da nacionalno sodišče po uradni dolžnosti preizkusi razlog glede kršitve določb Skupnosti, kadar bi jih preizkus tega razloga obvezoval, da prekoračijo meje spora, kot so ga razmejile stranke, in se oprejo na druga dejstva in okoliščine od tistih, ki jih je v utemeljitev predloga navedla stranka, ki ima interes, da se uporabijo navedene določbe (glej v tem smislu zlasti sodbi z dne 14. decembra 1995 v zadevi Van Schijndel in van Veen, C-430/93, Recueil, str. I-4705, točka 22, in z dne 7. junija 2007 v združenih zadevah Van der Weerd in drugi, od C-222/05 do C-225/05, ZOdl., str. I-4233, točka 36).

20 Ta omejitev pristojnosti nacionalnega sodišča je utemeljena z načelom, po katerem dajo pobudo za začetek postopka stranke in lahko zato sodišče postopa po uradni dolžnosti le v izjemnih primerih, kadar je njegovo posredovanje v javnem interesu (glej zgoraj navedeni sodbi Van Schijndel in van Veen, točka 21, in Van der Weerd in drugi, točka 35).

21 Zato je treba ugotoviti, prvič, ali je mogoče šteti, da zadevna določba Skupnosti v postopku v glavni stvari, in sicer člen 4 Direktive, temelji na takem javnem interesu.

22 V zvezi s tem je treba poudariti, da je namen Direktive, kot je razvidno zlasti iz njene četrte in pete uvodne izjave, varstvo potrošnika pred tveganjem, ki izhaja iz okoliščin sklenitve pogodbe zunaj poslovnih prostorov (sodba z dne 10. aprila 2008 v zadevi Hamilton, C-412/06, ZOdl., str. I-2383, točka 32), pri čemer je posebna narava teh pogodb taka, da praviloma prodajalec da pobudo za sklenitev pogodbe, na kar potrošnik ni pripravljen, med drugim s tem, da bi primerjal ceno in kakovost različnih ponudb, ki so na voljo.

23 Direktiva ob upoštevanju takega neravnotežja zagotavlja varstvo potrošnika in mu daje predvsem pravico do odstopa. Namen te pravice je namreč prav izravnava neugodnega položaja, ki je potrošniku nastal z nakupom zunaj poslovnih prostorov, saj mu daje možnost, da v roku najmanj sedmih dni oceni obveznosti, ki izhajajo iz pogodbe (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Hamilton, točka 33).

24 Poleg tega Direktiva zaradi večjega varstva potrošnika, kadar ta ni pripravljen, v členu 4 zahteva, da prodajalec pisno pouči potrošnika o njegovi pravici do odstopa od pogodbe ter o pogojih in načinih uresničevanja te pravice.

25 Nazadnje, iz člena 5(1) Direktive je razvidno, da je treba navedeni minimalni rok sedmih dni računati od takrat, ko je potrošnik od prodajalca prejel navedeni pouk. To določbo je treba razlagati tako, kot je Sodišče že pojasnilo, namreč, da potrošnik pravice do odstopa, če ni bil seznanjen z njo, ne more uresničiti (sodba z dne 13. decembra 2001 v zadevi Heininger, C-481/99, Recueil, str. I-9945, točka 45).

26 Z drugimi besedami, sistem varstva, uveden z Direktivo, predpostavlja, da ima potrošnik kot šibkejša stranka pravico do odstopa od pogodbe in da mora poznati svoje pravice, o katerih mora biti izrecno pisno poučen.

27 Ugotoviti je torej treba, da ima obveznost pouka iz člena 4 Direktive osrednje mesto v njeni splošni zgradbi, kot bistveno zagotovilo, kakor je poudarila generalna pravobranilka v točkah 55 in 56 sklepnih predlogov, za učinkovito uresničevanje pravice do odstopa in tako za polni učinek varstva potrošnikov, ki ga je želel doseči zakonodajalec Skupnosti.

28 Ta določba zato temelji na javnem interesu, na podlagi katerega je mogoče v smislu sodne prakse, navedene v točki 20 te sodbe, upravičiti pozitivno posredovanje nacionalnega sodišča za izravnavo neravnotežja med potrošnikom in prodajalcem v okviru pogodb, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov.

29 V teh okoliščinah je treba ugotoviti, da kadar potrošnik ni ustrezno poučen o svoji pravici do odstopa, lahko nacionalno sodišče, ki odloča v sporu, po uradni dolžnosti presoja kršitev predpisov iz člena 4 Direktive.

30 Zato je treba za odgovor na vprašanje, ki ga je postavilo Audiencia Provincial de Salamanca, drugič, pojasniti posledice, ki bi lahko nastale zaradi take kršitve, in natančneje, možnost za nacionalno sodišče, ki odloča v sporu, da razglasi ničnost pogodbe, sklenjene ob kršitvi zadevne obveznosti pouka.

31 V zvezi s tem je Sodišče že pojasnilo, da če so države članice na podlagi člena 4, tretji odstavek, Direktive odgovorne za ureditev posledic neizpolnitve obveznosti pouka, morajo nacionalna sodišča, ki odločajo v sporu med posamezniki, vsa pravila nacionalnega prava glede teh razlagati čim bolj glede na besedilo in namen Direktive, da bi prišla do rešitve, ki bi bila v skladu s ciljem, ki mu sledi Direktiva (glej v tem smislu zlasti sodbo z dne 25. oktobra 2005 v zadevi Schulte, C-350/03, ZOdl., str. I-9215, točke 69, 71 in 102).

32 V tem okviru je treba navesti, prvič, da pojem „ustrezni ukrepi za varstvo potrošnikov“ iz člena 4, tretji odstavek, Direktive nacionalnim organom priznava diskrecijsko pravico glede opredelitve posledic, ki bi nastale zaradi opustitve pouka, pod pogojem, da se ta diskrecijska pravica izvaja v skladu s ciljem Direktive zagotoviti varstvo potrošnikov v pogojih, ki ustrezajo okoliščinam posamezne zadeve.

33 Drugič, prav tako je treba opozoriti, da Direktiva zagotavlja minimalno usklajevanje, ker v skladu s členom 8 državam članicam ne preprečuje, da sprejmejo ali ohranijo ugodnejše določbe za varstvo potrošnikov na področju, za katero velja ta direktiva (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Hamilton, točka 48).

34 V teh okoliščinah je mogoče ukrep, kakršnega predvideva predložitveno sodišče, s katerim se sporna pogodba razglasi za nično, opredeliti kot „ustrezen“ v smislu člena 4, tretji odstavek, saj sankcionira kršitev obveznosti, katere spoštovanje, kot je bilo

poudarjeno v točkah 26 in 27 te sodbe, je bistveno za oblikovanje volje potrošnika in dosego stopnje varstva, ki jo je želel zakonodajalec Skupnosti.

35 Nazadnje je treba pojasniti, da ta ugotovitev na eni strani ne izključuje, da bi bilo navedeno stopnjo varstva mogoče zagotoviti tudi z drugimi ukrepi, na primer s ponovnim začetkom teka rokov za odstop od pogodbe, ki potrošniku omogoča uresničevanje pravice, ki jo ima na podlagi člena 5(1) Direktive. Na drugi strani bi moralo nacionalno sodišče, ki odloča v sporu, prav tako upoštevati, da razglasitev ničnosti zadevne pogodbe v nekaterih okoliščinah ne ustreza volji potrošnika (glej po analogiji sodbo z dne 4. junija 2009 v zadevi Pannon GSM, C-243/08, ZOdl., str. I-4713, točka 33).

36 Glede na vse navedeno je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da člen 4 Direktive ne nasprotuje temu, da nacionalno sodišče po uradni dolžnosti razglasi ničnost pogodbe, za katero velja ta direktiva, ker potrošnik ni bil poučen o svoji pravici do odstopa, čeprav se potrošnik pred pristojnimi nacionalnimi sodišči na to ničnost ni nikoli skliceval.

Stroški

37 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

Člen 4 Direktive Sveta z dne 20. decembra 1985 za varstvo potrošnika v primeru pogodb, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov (85/577/EGS) ne nasprotuje temu, da nacionalno sodišče po uradni dolžnosti razglasi ničnost pogodbe, za katero velja ta direktiva, ker potrošnik ni bil poučen o svoji pravici do odstopa, čeprav se potrošnik pred pristojnimi nacionalnimi sodišči na to ničnost ni nikoli skliceval.

Podpisi